

Každá společnost očekává, že mládež převzme její ideály, tradice, zvyky, pořádky i názory, že dokončí to, co již starší generace nestihla. Velmi výstižně tuto skutečnost charakterizoval V. I. Lenin, když řekl: „Budova socialistické společnosti, k níž jsme položili základy, není utopie. Naše děti budou stavět tuto budovu ještě usilovněji.“¹

Nebývalý zájem o otázky mládeže není nikterak nahodilý. Mládež tvoří významnou část obyvatelstva v mnoha zemích, v nemalé míře se podílí na jejich politickém i sociálně ekonomickém životě. Podle dostupných údajů tvoří mládež do 20 let 46,5 % veškerého obyvatelstva světa. Od roku 1960 do roku 2000, tj. za 40 let, se počet mladých lidí ve věku 15 až 24 let zvýšil z 519 miliónů na 1 miliardu 126 miliónů.

Komunistická strana Československa věnuje současné mladé generaci mimořádnou pozornost. Dokladem toho – kromě desítek jiných příkladů – je i červencové zasedání ÚV KSČ v roce 1973, které se komplexně zabývalo životem a prací mládeže v rozvinuté socialistické společnosti a svým jednáním i závěry znovu potvrdilo, že v dnešní mládeži je zítřejší budoucnost. Jaká bude, to záleží na mnoha činitelích, na celé společnosti. A právě s ohledem na budoucnost není nikterak zanedbatelné, že děti a mládež tvoří u nás 47,6 % všeho obyvatelstva.

Mládež zasahuje do všech oblastí života společnosti. V našem průmyslu, dopravě, spojích i v terciární sféře tvoří 31 % všech pracovníků mladí lidé ve věku 15 až 29 let. 27,18 % všech mužů v národním hospodářství představují mladí chlapci a 35,99 % děvčata a mladé ženy. 25,28 % všech osob trvale činných v zemědělství jsou mladí lidé ve věku 15 až 29 let. Nejde však jen

o statistická čísla. Dějiny ukazují, že boj o vědomí a postoje mládeže, o její světonázorovou výchovu byl hlavním úkolem každé společnosti, národa a třídy. I naše společnost si klade otázky a hledá pravdivé odpovědi na to, jaká je dnešní mladá generace, jak je připravena na budoucnost, jaký bude její přínos při další výstavbě socialismu a jak je připravena jít kupředu a předávat dalším generacím vymoženosti, za něž bojovali její otcové a matky. Na tyto i další otázky můžeme dostat odpověď, zformulujeme-li alespoň stručnou výpověď o tom, čím se mládež liší od ostatních vrstev společnosti, jaká je a jaké je její objektivní postavení.

Dříve než tak učiníme, pokusíme se v krátkosti vymezit zvláštnosti mládeže. V současné době neexistuje jednotný názor, pokud jde o charakteristiku mládeže, její obecné i specifické zvláštnosti. Většina sociologů se však shoduje v tom, že by bylo velmi povrchní pohlížet na mládež jen jako na věkovou kategorii a nevidět její další rysy. Dále se shodují v tom, že se mládež od starších generací liší především tím, že se teprve připravuje na převzetí vážnějších společenských rolí, které jsou dosud převážně doménou starších.

Specifické zvláštnosti a rysy mladé generace jsou podmíněny do značné míry fyziologickými a psychickými vlastnostmi.

V období socializace osobnosti mladého člověka, která v podstatě probíhá v dětství a mládí, má největší vliv rodina, škola, dětské a mládežnické organizace, pracoviště a další faktory. Mladý člověk se pod tímto vlivem vyvíjí k samostatnosti v myšlení a jednání, rozvíjí se jeho iniciativa, elán a snaha překonávat překážky, současně však i určitá ctižádost, zvýšené sebevědomí a snaha srovnávat s někým své síly a schopnosti.

¹ Lenin, V. I.: *Spisy*, sv. 29. Praha s. 325.

Touha po samostatnosti v myšlení a jednání je provázena zvýšenou kritičností. Zajímavým způsobem se zde projevuje vztah mezi rozumovou schopností a zkušeností. Rozumové schopnosti mladého člověka již dozrály natolik, že je schopen pochopit složité přírodní zákony a osvojuje si určitou filosofii. Proti dospělým je však handicapován ve znalosti faktů. Proto rád teoretizuje, přehlíží skutečnosti, má sklon k abstraktním tvrzením. Tyto rysy jsou zvláště charakteristické pro studující mládež, která — nezapojena do výrobního procesu — zůstává více méně stranou i ostatní společenské praxe. U těchto mladých lidí se projevuje tendence ke generalizaci jednotlivostí, s nimiž se poprvé setkali. Přeceňují často vlastní zkušenosti a podceňují zkušenosti ostatních. Současné však můžeme u mládeže nalézt smysl pro nové, schopnost vidět novým, vnímavým a objevným pohledem to, co starší generace chápou konvenčně.

Mladý člověk nesrovnává skutečnost s minulostí, ale spíše s ideály, které si na základě působení celé společnosti a svých vlastních úvah vytvořil. Proto kritizuje skutečnost poněkud z jiných pozic, než z jakých ji vidí příslušníci starší generace.

Všechny tyto obecné zvláštnosti mládeže se ukazují pouze jako určitá tendence a nemusejí být platné pro každého mladého člověka. Prosazují se a uplatňují vždy v konkrétních podmínkách a v těsné závislosti na postavení mládeže v určitém společenském prostředí, které působí kladně nebo záporně na chování a jednání mladého člověka.

I v oblasti citového života se setkáváme u mládeže s mnoha zvláštnostmi. Emocionální složka má v životě mládeže vysoký podíl, často větší, než se obecně předpokládá. Rozumová korekce není u ní dostatečně výrazná a stálá. Na druhé straně nelze mluvit ani o stálosti citu, spíše o jeho výkyvech a značné intenzitě. Rozvinutá emocionální složka se projevuje ve velkém smyslu pro spravedlnost, čestnost, upřímnost, demokratičnost a ve zvýšené citlivosti vůči jejich porušování. V jednání mladého člověka se projevuje značná živelnost a impulzivnost, která se později doplňuje hledáním vědomých cílů a prostředků.

Z převahy citové složky nad složkou ra-

cionální vyplývá, že city představují v chování a rozvoji osobnosti mladého člověka výrazný faktor. Jejich správný rozvoj a rovnováha má proto podstatný význam pro vznik a utváření postojů, názorů a celkového životního způsobu mladých lidí jak v současnosti, tak v celém jejich dalším vývoji.

V citové oblasti je základním článkem výchovy mládeže rodina, a i když její vliv není absolutní a s věkem dítěte postupně slábne, působí dlouho poté, kdy se mladý člověk už osamostatnil. Citový základ dítěte, získaný v rodině, zprostředkovává a reguluje vlivy společenské makrostruktury na formování životních postojů mládeže. Vliv společenské makrostruktury (vliv školy a jejich skupin, učňovských a pracovních kolektivů, vliv SSM, vlivy dospělých apod.) ovšem také významně zasahuje do formování charakterových a morálních vlastností, životních postojů a citového života mládeže. Podílí se rozhodujícím způsobem především na formování společenského obsahu citového života mládeže, a to zejména v citovém vztahu k socialismu, k práci a k hodnotám získaným prací a v citových vztazích k lidem vůbec.

Sociálně ekonomické zvláštnosti mládeže vyplývají především z toho, že mládež se rodí do skutečnosti, kterou sama nevytvořila, která pro ni představuje již hotový systém materiálních a duchovních hodnot. Přistupuje proto k této skutečnosti a jejím konfliktům jakoby „zvenčí“. Postoj mladého člověka ke skutečnosti je objektivně kritičtější. Mládež se na své společenské poslání teprve připravuje, „vymaňuje se“ z vlivu rodiny a později se postupně připravuje k založení rodiny vlastní. Učí se, studuje, zaučuje, připravuje na budoucí povolání, později již i pracuje, nezaujímá však v národním hospodářství význačnější role. To ovšem vůbec neznamená, že je ve společnosti nezúčastněným divákem. Naopak. Mládež se do společnosti začleňuje, hledá si v ní místo a z této pozice ji hodnotí a snaží se ji měnit. Je to v jádru progresivní tendence, i když někdy jednostranně přehnaná kritičnost může dospět až k negativismu.

Se sociálně ekonomickými zvláštnostmi velmi úzce souvisejí ideově politické zvláštnosti mládeže. Celkový stav naší mládeže

je podmíněn aktuální historií a současným stavem naší ekonomiky, politiky, způsobu života, morálky a dalších oblastí materiálního i duchovního života společnosti. Tento souhrn je sklouben politickou prací komunistické strany, SSM a ostatních společenských organizací, školy apod.

Mladí lidé nestáli u zrodu vytváření socialistické společnosti. Mají k ní jiný citový vztah, neboť ji neprobojovali, našli ji již hotovou a nestáli u zrodu našeho politického zřízení. Pro svou nezkušenost se proto mohou lehce stát objektem spekulace a neodpovědného jednání, jak tomu bylo v krizových letech 1968–1969. Tehdy se mládež pod vlivem dobrodružné manipulace a jednostranného negativního hodnocení celého našeho poválečného vývoje stala objektem politické spekulace.

Odpověď na otázku, jaká je dnešní mládež a jaké je její reálné postavení, není snadná. Tímto problémem se zabývá mnoho teoretických a sociologických pracovišť, v poslední době i analyticko-koncepční oddělení ÚV SSM. V publikaci *Mládež a kulturně výchovná činnost* se říká: „Chceme-li odpovědět na otázku, jaká je naše současná mladá generace, můžeme říci, že není ani tak dobrá, jakou by ji chtěli mít příslušníci starších generací, ani tak špatná a zkažená, za jakou ji mnozí považují, ale především jiná, než byla mládež v minulosti. Prožívá své mládí jinak, má jiné názory a problémy, protože prošla jiným historickým vývojem, vyrůstala v jiných podmínkách než předchozí generace. V důsledku toho si vytváří i poněkud odlišný životní způsob, má jinou hierarchii hodnot, potřeb a zájmů, jinak přistupuje k životu a věcem kolem sebe.“²

Aniž bychom zastírali nedostatky a problémy, které se u části mladých lidí objevují (alkoholismus, vandalství, kriminalita), můžeme na základě řady výzkumů a i vlastních praktických zkušeností říci, že převážná většina mládeže je dobrá. Potvrzuje to i skutečnost, že téměř všechny poznatky, které jsou k dispozici o politických názorech, postojích a myšleních současné mladá generace, ukazují, že její životní perspektivou je socialismus. Díky cílevědomé a úspěšné politice KSČ většina mlá-

deže pochopila, že socialismus je nejpokrokovější a nejhumánnější řád, jakého lidstvo dosáhlo.

Jednou z často diskutovaných otázek je hodnotová orientace mládeže. Podívejme se na výsledek výzkumu, který k tomuto problému provedl *Kabinet pro výzkum veřejného mínění* Federálního statistického úřadu v prosinci 1973. Dotazováni byli občané ve věku 15–29 let, tedy věková skupina, která v ČSSR zahrnuje tři a půl miliónu lidí. Převážná většina dotazovaných mladých lidí uvedla, že za nejdůležitější hodnotu pro své štěstí a spokojenost považuje rodinu a svého partnera, práci, kvalifikaci a vlastní zdraví. Z tohoto šetření lze soudit, že mladá generace není v podstatě orientována „spotřebitelsky“, jak se to někdy v denním životě jeví.

Naše socialistická společnost dává mládeži ty největší šance k dobré přípravě na život a práci v rozvinuté socialistické společnosti. Socialismus přinesl nebývalý vzestup životní úrovně mládeže. Materiální zabezpečení naší mládeže jako celku vůbec nesnese srovnání s tím, jak u nás žili mladí za kapitalismu, a je nesporně lepší než u mládeže v kapitalistických státech. A co je hlavní, v porovnání s mládeží v kapitalistických zemích má naše mládež sociální jistoty a skvělé perspektivy.

Právě proto si většina mladých lidí těchto vymožeností váží a aktivně se podílí nejen na jejich využití, ale i na jejich tvorbě. Dalším pozitivním jevem je, že socialistická společnost daleko velkoryseji, než tomu bylo ještě v nedávné minulosti, svěřuje mladým lidem odpovědné úkoly a funkce. Známý sovětský sociolog prof. I. S. Kon poukazuje na nový charakter vzájemných vztahů „otců a dětí“: „V dnešní společnosti – máme na mysli především socialismus – dostává mládež od starších lidí mnohem větší autonomii než kdykoli dříve. Postavení ve společnosti a prestiž už nejsou funkcí věku. V zásadě i dnes zkušenější člověk vede člověka méně zkušeného. Právo řídit však není určováno ani tak věkem, jako spíše vzděláním, vědomostmi a schopnostmi. Mladý inženýr může být nadřízeným svého otce a jeho vrstevníků. Ve vědě nadaný žák často předstihuje svými vý-

² Němec, V. - Oharek, B. - Soldát, V.: *Mládež a kulturně výchovná činnost*. Vydal Ústav pro kult. výchovnou činnost, Praha 1973, s. 22.

sledky, a tudíž i svými vědomostmi a autoritou ve společnosti vlastního učitele.“³

Současná mladá generace vyrůstá v jiných podmínkách než její otcové. Vyrůstá v podmínkách budování rozvinuté socialistické společnosti. Například rozdíl od první poválečné generace mladých lidí je i v tom, že pro ně byl socialismus ideálem. kdežto pro dnešní mládež je předmětem skutečnosti. Proto problematiku mládeže — jaká je a jaké je její postavení — nelze zkoumat bez analýzy podstatných souvislostí ve vývoji celé společnosti, neboť, jak jsme již ukázali, mládež je její bezprostřední součástí, jejím zrcadlem. Je tomu tak především proto, že mládež je mimořádně citlivá sociální a věková skupina, která velmi bezprostředně reaguje na kladné, ale i záporné jevy našeho života.

Postavení mladé generace ve společnosti je odvislé i od toho, jak se začleňuje do života socialistické společnosti. Toto začleňování probíhá v podstatě po dvou liniích: Je formováno každodenním živelným a spontánním působením bezprostředního, ale i zprostředkovaného životního prostředí, do něhož se mladý člověk narodil a v němž vyrůstal. Kromě toho je formováno cílevědomým působením společnosti prostřednictvím jejích výchovných institucí. Úspěch ve výchově je zajištěn zpravidla tehdy, když se obě linie výchovy vzájemně doplňují, prolínají a koordinují, když jdou „ruku v ruce“. Každý vnější rozpor či konflikt mezi nimi, projevující se jako rozpor mezi tím, co „říká“ mladému člověku jeho životní zkušenost, a tím, co slyší od svých vychovatelů, jako rozpor mezi teorií a praxí, vyvolává v mladém člověku rozporné a konfliktní situace a vážně paralyzuje vše pozitivní, co v působení obou linií lze nalézt.

Zvláštní význam v působení společnosti na mladého člověka mají společenské organizace, kde mladý člověk získává politické zkušenosti, učí se rozhodovat, řídit a také chápat společenskou odpovědnost. V systému dobrovolných společenských organizací má zvláštní místo a postavení organizace mladých — Socialistický svaz mládeže. Jejím prostřednictvím se mládež aktivně podílí na rozvoji naší společnosti, na jejím

řízení a správě a rozvíjí bohatou zájmovou činnost v nejrůznějších oblastech.

Důležitým úkolem Socialistického svazu mládeže je pomáhat mladým lidem najít jejich místo ve společnosti, učit je poznávat základní zákonitosti společenského vývoje, osvojovat si marxisticko-leninský světový názor, orientovat se v současném třídně rozděleném světě, pochopit světodějnou úlohu Sovětského svazu v mezinárodním komunistickém a dělnickém hnutí i politiku a cíle Komunistické strany Československa a aktivně se podílet na rozvoji národního hospodářství naší socialistické společnosti.

O výsledcích práce SSM na tomto poli není třeba mnoho psát. Jsou patrné v činnosti mládežnických kolektivů, v zakládání a práci komplexně racionalizačních brigád, ve veřejné prospěšné činnosti mládeže i v hnutí ZENIT a Reflektor mladých.

Vztah mladých lidí k dnešní skutečnosti lze dokumentovat i tím, že značná část mládeže a dětí pracuje přímo v základních organizacích jako členové Socialistického svazu mládeže. Svaz sdružuje přes jeden milión chlapců a děvčat a přibližně stejný počet dětí je v pionýrské organizaci SSM.

Z toho, co až dosud bylo řečeno, lze učinit závěr, že mezi mládeží jako celkem a společností neexistuje generační konflikt, neboť mládež a starší generace mají vedle svých zvláštností mnoho společného. Ještě před několika málo lety se s generačním problémem doslova kupčilo. Pravicové síly se snažily dokazovat, že konflikt mezi mládeží a společností je dokonce hybnou silou společenského vývoje. To ovšem neznamená, že existuje nějaký ideální, bezproblémový stav. Už proto ne, že mládež vstupuje do společnosti, kterou sama nevytvářela, ať chce nebo ne, je vystavena střetům nového se starým v rodině, na pracovišti, ve škole apod. Tyto střety jsou však přirozené a nemají nic společného s vykonstruovaným generačním problémem z let 1968–1969.

Boj o mládež je bojem o budoucnost. Je to neměnný fakt, který si Komunistická strana Československa plně uvědomuje. Proto i na XIV. sjezdu KSČ ve zprávě o činnosti bylo zdůrazněno: „Formování

³ Ikonnikovová, S. N. - Lisovskij, V. T.: *Mládež o sobě*. APN, Moskva 1971, s. 8.

socialistického člověka, jeho pozitivních vlastností, socialistické morálky, i občanské odpovědnosti a vysoké pracovní kázně, jeho vůle po vzdělání a vlastním růstu je úkolem velmi náročným, ale pro rozvoj socialistické společnosti zcela nezbytným ... kde slábne náš ideový vliv, kde zaostává naše ideologická činnost, politická a kulturní výchova, vytváří se prostor pro nepřátelské tendence a rozmáhá se maloměstství.⁴ Proto ostrý ideologický boj, který nesmlouvaně probíhá mezi světem socialismu a kapitalismu, si vyžaduje jak teoretické studium názorů, postojů a myšlení mladých lidí, jejich úlohy a místa v tomto boji, ve výstavbě naší vlasti, tak zdokonalování praktické činnosti spjaté s utvářením marxisticko-leninského světového názoru a zapojováním mládeže do aktivního společenského života.

Резюме

Гимал Ю.: Молодежь и общество

Статья занимается некоторыми отношениями, которые закономерно возникают в процессе включения или выпуска молодежи в жизнь социалистического общества, ее специфическими и общими особенностями, объективным положением в обществе и задачами занимающихся воспитательной работой учреждений государства и общественных организаций.

Включение молодежи в общество осуществляется по двум линиям:

Оно формируется в результате повседневного и спонтанного воздействия непосредственной, но и опосредствованной жизненной среды, в которой молодой человек родился и в которой он вырастает. Далее оно формируется в результате целенаправленного воздействия общества при посредстве его воспитательных учреждений. Из всего же содержания названной статьи вытекает, что достижение успеха в воспитании молодежи обеспечено обычно тогда, когда обе линии воспитания взаимно дополняют друг друга, переплетаются и координируются, когда они действуют «рука об руку».

Summary

Himal J.: Youth and Society

The present paper draws attention to some relations arising in the process of incorporating and including youth in the life of socialist society; to its specific and general characteristics; to its objective social status; and to the tasks of educational institutions of the state and of social organizations.

The incorporation of youth in society is shown to be taking place along two lines: it is formed by the everyday uncontrolled, spontaneous influence of the immediate as well as of the mediated living environment into which the young man/woman was born and in which he/she has been growing up. It is further formed by the purposeful influence of society through the mediation of its educational institutions. The whole content of the paper leads us to conclude that, as a rule, successful education of youth may be secured only by mutual complementation, interpenetration and coordination of the two educational lines mentioned above, by their progression "hand in hand".

⁴ XIV. sjezd KSČ. Praha, Svoboda 1971, s. 60.